

Szakmai beszámoló az MLVT 2023. május 18–20. között Lakitelken tartott vándorgyűléséről

A Magyar Levéltárak Vezetőinek Tanácsa (MLVT) 2023-ban a Rendszerváltás Történetét Kutató Intézettel közös szervezésben valósította meg az egyesület éves vándorgyűlését 2023. május 18. és 20. között. A rendezvényen mintegy hatvan fő vett részt és jelentős sajtóvisszhangot kapott.¹

A háromnapos rendezvény megnyitóján köszöntő és megnyitó beszédek hangzottak el. Cseh Gergő Bendegúz, az MLVT elnöke köszöntőjében kiemelte, hogy e találkozás jó alkalom egy sikeresen működő intézménnyel és munkatársaival, a vendéglátókkal való megismerkedésre, valamint megfogalmazta a vándorgyűlés fő témáját, a gyűjtőterületi feladatokkal kapcsolatos kérdéskört, amelyhez – a résztvevőknek köszönhetően – minden levéltártípusból vállaltak előadást a kollégák. Lezsák Sándor, a Magyar Országgyűlés alelnöke, a Népfőiskola Alapítvány elnöke, aki egyúttal a rendezvény fővédnöke is volt, megnyitó beszédében felidézte kapcsolatát a levéltárakkal, s kiemelte, fontos, hogy a nemzeti emlékezetben legyenek jelen a levéltárak, hiszen hiteles dokumentumok nélkül a nemzeti emlékezet nem lehet ép, nem lehet hiteles. A közgyűjtemények számára elengedhetetlen egyúttal a korszerűség, valamint az, hogy megtalálják a kulcsot a jövő nemzedéke megszólításához. Lezsák Sándor megnyitó beszéde a RETÖRKI alapításának felidézésével zárult. Závogyán Magdolna Kulturális és Innovációs Minisztérium (KIM) kultúráért felelős államtitkára üdvözlő beszédében Klebelsberg Kunót idézve fogalmazta meg, hogy a jelenben a csoportos feladatok, kutatómunkák idejét éljük. Az eredményes munkához szükséges szakágazati stratégia mellett fontos a megfelelő kommunikáció és a személyes jelenlét is. A levéltárügy, amely paradigmaváltás előtt áll, kulcsfontosságú a nemzeti identitás megőrzésében, a levéltár megtartó erő lehet, egyik forrása a nemzet kultúrájának, egyúttal izgalmas kulturális tér is. Mindez megjelenik, amikor a szaktárca a levéltárak fejlesztésére gondol – emelte ki beszédében Závogyán Magdolna, aki a vándorgyűlést a szakma és fenntartó közötti párbeszédre is jó alkalomnak tartotta. Szabó Csaba a Magyar Nemzeti Levéltár (MNL) főigazgatója is köszöntötte a megjelenteket. Az új kihívásokról szólt, kiemelve, hogy a levéltárak általános strukturális átalakulás folyamatában vannak; a mesterséges intelligencia, a digitalizálás jelen van már a hétköznapokban. Fő kihívásként a források széles körű publikálását, a lokális és a nemzeti identitás hiteles

¹ Többek közt: <https://hiros.hu/lakiteleken-rendezik-meg-a-magyar-leveltarak-vezetoinek-tanacs-a-eves-vandorgyuleset/> ; <https://www.magyarhirlap.hu/belfold/20230518-zavogyan-magdolna-a-leveltari-szakterulet-a-nemzet-emlekezete-tortenelmi-memoriaja> ; https://kultura.hu/zavogyan-magdolna-a-leveltari-szakterulet-a-nemzet-emlekezete-tortenelmi-memoriaja/?utm_source=rss&utm_medium=rss&utm_campaign=zavogyan-magdolna-a-leveltari-szakterulet-a-nemzet-emlekezete-tortenelmi-memoriaja és video tudósítás is: <https://www.youtube.com/watch?v=yHiXdyLdwkM> ,letöltés ideje: 2023. június 30.

forrásokkal való erősítését, minél több állampolgár elérését nevezte meg. Vajk Ádám az MLVT titkára (és az MLE alelnöke) inspiráló köszöntőjében – Ferenc pápa áprilisi budapesti látogatása során, a katolikus egyetemen elhangzott beszédére utalva – a tudomány és az etika kapcsolatáról szólt, A vendéglátó intézmény nevében Nyári Gábor, a RETÖRKI ügyvezető igazgatója köszöntötte a megjelenteket, aki egyúttal röviden bemutatta az intézmény történetét, megalakulását, eddigi eredményeit is. A magyar kormány 2013-ban döntött arról, hogy a bő 30 évvel ezelőtti rendszerváltó folyamatok feldolgozására, megismerésére és megismertetésére egy önálló kutatóintézetet szükséges létrehozni. Így jött létre az idén tízéves RETÖRKI, ma az ország legfiatalabb levéltára, amelynek célja, hogy kutatási eredményeik bemutatásával, megértetésével bővíteni tudják az ismereteket a huszadik századi történelmünkről; valamint elősegíthessék, hogy ezek a kutatási eredmények - összegyűjtve és feldolgozva a közelmúlt forrásait - minél hamarabb megjelenjenek az oktatásban és eljussanak a szélesebb társadalmi rétegekhez.

A köszöntők elhangzása után került sor – immár nyolcadik alkalommal – a Bősze Sándor-díj átadására, amelyet ebben az évben Batacka Krisztinának, a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár, Levéltár (BME OMIKK) levéltárvezetőjének, főlevéltárosának ítélte oda az egyesület.²

*

Az ünnepélyes köszöntők és a díjátadó után folytatódott az első nap szakmai programja. Halász János (levéltári referens, KIM Könyvtári és Levéltári Főosztály) azokról az aktuális feladatokról beszélt előadásában, amelyek a közeljövő levéltárirányítási feladatait, így az intézményvezetők napi munkáját is meghatározzák majd. Az egyik fontos jogalkotási folyamat az anyakönyvi eljárásról szóló törvény és a levéltári törvény módosítása és annak átvezetése a végrehajtási utasításokban, ami nagyobb mozgásteret adna a levéltárakat leggyakrabban és legnagyobb számban felkereső levéltárhasználóknak, a családtörténet-kutatóknak. Előadásában szó volt még az anyakönyvi alapiratok, névmutatók kutathatósága megerősítésének igényéről az anyakönyvvezetőknél, valamint a közfeladatot ellátó szervek iratkezelésének általános követelményeiről szóló 335/2005. (XII. 29.) Korm. rendelet fogalmi pontosításairól, az irattári tételek kialakításának szempontjaival kapcsolatos, valamint a selejtezéssel összefüggő módosításokról; a közlevéltárak és a nyilvános magánlevéltárak tevékenységével összefüggő szakmai követelményekről szóló 27/2015. (V. 27.) EMMI rendelet kisebb módosításairól, illetve a Levéltári Kollégiumról és a levéltári szakfelügyeletről szóló 7/2002. (II. 27.) NKÖM rendelet technikai módosításáról.

² <https://www.omikk.bme.hu/leveltar/hirek/20230522/rangos-szakmai-dijat-kapott-munkatarsunk> letöltés ideje: 2023. június 30.

Az első szakmai nap zárásaként két intézménybemutató előadásra is sor került. Juhász Erika (szakmafejlesztési igazgató, Nemzeti Művelődési Intézet) előadásában ismertette az NMI mint kultúrstratégiai intézmény céljait, szervezeti felépítését tevékenységét.

Riba András László (RETÖRKI levéltár- és szakmafejlesztési igazgató) a 2022. április 26-án nyilvános magánlevéltári besorolást kapott intézmény létrejöttét, fejlődését és jelenlegi feladatait ismertette. A gyűjtés prioritása a '80-as évek, ezen belül különösen az évtized második felében, valamint az 1990 után keletkezett magániratok gyűjtése. Tapasztalataik alapján a rendszerváltás történetének kutatásához kapcsolódó magániratok jellemzően rendezetlenül, szakszerűtlenül, irattárolásra alkalmatlan helyiségekben és tárolókban találhatók szerte az országban. Ezen körülmények okán stratégiai célkitűzés a magániratainak gyűjtése. Az intézmény funkcióját tekintve jelenleg levéltár és szakmafejlesztési központ is egyben. A „kutatólevéltárként” működő RETÖRKI egyik fő célja a forrásgyűjtés és azok minél szélesebb körben való megismertetése – feldolgozás és publikálás útján – a nagyközönséggel. Beszámolt a szakmafejlesztés irányairól: a Történeti didaktika és Pedagógia Műhely, a Levéltárpedagógiai Műhely tevékenységéről és a tehetséggondozás eredményeiről. Kiadványi munkájukat (forráskiadás-sorozat, Rendszerváltó Szemle) is megismertette a hallgatósággal.

A vándorgyűlés első napját az MLVT tisztújító közgyűlése zárta. Miután a 2022. évi beszámolót a közgyűlés elfogadta sor került a tisztújításra. Az MLVT elnöki tisztét az elkövetkezendő öt évben Cseh Gergő Bendegúz tölti be, alelnöki tisztét Haraszi Viktor, titkára Vajk Ádám lett. Elnökségi tagként segíti az egyesület munkáját Czetz Balázs, Gózszy Zoltán, Kenyeres István és Lengvári István. A felügyelő bizottság teendőit Csurgai Horváth József, Hermann István és Tilcsik György látja el. A hamarosan nyugállományba vonuló Váradi Zoltánnak megköszönték az elnökségben évek óta folytatott munkáját.

A vándorgyűlés második napján elhangzott előadások jelentős része a vándorgyűlés fő témájaként szereplő levéltárszakmai területet, a gyűjtőterületi kérdéskört tárgyalta különböző szempontból. Valamennyi levéltártípus képviseltette magát egy-egy előadó által, s ez jó összehasonlításokra adott lehetőséget a hallgatóság számára.

Haraszi Viktor (főigazgató-helyettes, Budapest Főváros Levéltára, az MLVT alelnöke) levéltárszakmai és levéltártörténeti szempontból is átfogó összefoglaló történeti vázlatát „A gyűjtőterület jogi szabályozásának összefoglaló történeti vázlatát” című előadásban. „A gyűjtőterület jogi szabályozásának összefoglaló történeti vázlatát” című előadás a két világháború közti időszakról kiindulva tárgyalta a témát,³ majd részletesen szólt a 1947. évi XXI. a levéltárügy rendezéséről szóló törvényről, és a levéltárakról szóló 1950. évi 29. tvr.-ről.

³ Az előadásban elhangzott téma részbeni előzményei két hosszabb terjedelmű tanulmányban láttak napvilágot a Levéltári Szemleben: A selejtezés jogi szabályozása Magyarországon a szokásjogtól a szabályrendeletekig Levéltári Szemle 2022. 3. sz. 5–34. A téma folytatása: A selejtezés jogi szabályozása Magyarországon a szabályrendeletektől a törvényi szintű szabályozásig. Levéltári Szemle 2023. s. sz. 5–30. (A két világháború közötti időszak tárgyalása.)

Az előadás a levéltári rendszer átalakulásáról (megszűnés, beolvadás, a történeti értékű iratok útja és sorsa), és mindennek jogszabályokban követhető jelenlétéről adott egyfelől részletes áttekintést, de leginkább tanulságos – és sok esetben elrettentő példákat bemutatva – taglalta az állami levéltárak korszakában alkalmazott irattár ellenőrzési gyakorlatot, annak körülményeit és következményeit.

Osváth Zsolt (főlevéltáros, Semmelweis Egyetem Központi Levéltára) „A felsőoktatási levéltárak gyűjtőterületi kihívásai címmel” tartott előadása egy a felsőoktatási levéltáraknak kiküldött kérdőívre, valamint egy korábbi (2016) hasonló felmérésre alapozva foglalta össze a tapasztalatokat, amelyek az érintett levéltárak illetékességi, gyűjtőterületi működésének adatain túl a raktári szabad kapacitás nagyságára, az adott felsőoktatási levéltár szervellenőrzési gyakorlatára, illetve az e-iratok levéltári átadás-átvételére vonatkozóan tartalmaztak információkat.

Koltai András (levéltárvezető, Piarista Rend Magyar Tartománya Központi Levéltára) „Gyűjtőterületi kérdések az egyházi levéltárügy területén” című előadása elsősorban a római katolikus egyház gyűjtőterületi adatait tárta a hallgatóság elé.⁴ A kiindulóponttól, a gyűjtőterületi levéltárak létrejöttétől vette sorra azokat a kihívásokat, amelyek e tevékenység során az egyházi levéltárak találkoztak. A megszűnt szervek, a veszélyeztetett iratok, valamint a levéltárba kerülési határidő olyan kulcskérdések, amelyeket a fejlődés/fejlesztés során szem előtt kellett tartaniuk. A jelenbeli gyakorlat kettős: egyrészt a püspöki hivatalok és a plébániák által támogatott tudatos gyűjtése, másrészt véletlenszerű, iratmentés során zajlik e tevékenység. A köziratok gyűjtése terén kevésnek bizonyul a 15+10 éves iratátadási határidő, valamint problémát okoz iratkezelés ellenőrzésének hiánya.

Káli Csaba- (igazgató, MNL Zala Vármegyei Levéltára) „Garázstól a gördülőállványig. Az iratkezelés ellenőrzésének gyakorlata és tapasztalata az MNL-ben”⁵ című előadásának címe már önmagában jellemzi azt a sokszínű és gyakran egymástól nagyon eltérő szintű tapasztalatot, amellyel a gyűjtőterületi munka, az iratképzők ellenőrzésének során a levéltárosok találkozhatnak. Az előadás azon túl, hogy az MNL-en belül végzett gyűjtőterületi feladatok összegző adatait is közölte, számos konkrét tapasztalatról is beszámolt, szemléletes példákkal illusztrálta a sok esetben eltérő szintű iratképzői viszonyulást, aminek hatása van a levéltárosok munkavégzésére is.

Pálincás Barnabás (levéltár és szakmafejlesztési igazgatóhelyettes) a RETÖRKI Levéltár kialakulásáról és fejlődéséről, a gyűjtemény tudományos kutatásának lehetőségeiről és tapasztalatairól tartott előadást.

⁴ Az előadás szerkesztett változata más egyházak adataival kiegészülve 2023-ban még napvilágot lát a Levéltári Szemle hasábjain.

⁵ Az előadás szövegének szerkesztett változata a Levéltári Szemle idei lapszámainak egyikében lesz olvasható.

Tóth Krisztina (levéltárvezető, ELTE Egyetemi Könyvtár és Levéltár) Gyűjtőterületi feladatok és kérdések az ELTE-n címmel tartott előadást. A kezdetektől fennmaradt egyetemi iratok áttekintésén túl (hol, mi maradt fenn, mit őriztek, milyen az iratanyag összetétele) az Egyetemi Levéltár megalakulása, majd az iratgyűjtés tartalma és módozatai volt az előadás tárgya (hagyatékok, tanszéki anyagok, ifjúsági szervezetek, tudományos diákkörök, kollégiumok, a Magyar Fotótól az egyetem működésére, oktatóira vonatkozó fényképek, arany- és gyémántdiplomások, díszdoktorok emlékiratai, egyetemi rendezvények írásos és fényképes anyaga, felhívás lapokban, szakfolyóiratokban az egyetemi vonatkozású anyagok gyűjtésére).

Györgyi Csaba (főlevéltáros, Budapest Főváros Levéltára) A „CivilArchiv” projekt a gyakorlatban” című előadása a civil szervezetek iratainak gyűjtéséről számolt be Budapest Főváros Levéltárban.⁶ Az előadás a módszeres gyűjtés alapelvein túl néhány konkrét példával jellemezte az elmúlt évek során végzett eredményes iratgyűjtő és -mentő tevékenységet.

A második szakmai nap zárásaként Feiszt György (ny. levéltár-igazgató, Vas Megyei Levéltár) „Szervellenőrzési, gyűjtőterületi tapasztalatok, a levéltári munka 1970–2000 közt” című előadása a jelenből visszapillantva a több évtizedes tapasztalatok és az összehasonlítás okán is hasznosnak bizonyult, már csak amiatt is, mert áttekinthetők voltak azok a problémák és/vagy feladatok, amelyek időről időre ismét előkerülnek a levéltárosok munkája során, ugyanakkor konstatálható az is, ha egyes problémakörökben történt előrelépés.

A szakmai konferenciával párhuzamosan zajlott a Gazdasági Szekció ülése, ahol Béndek Eszter (gazdasági ügyintéző, szekcióvezető, MNL Tolna Vármegyei Levéltára) ismertette a 2022-2023. évi számviteli változásokat, majd ezt követően beszélgetés következett az intézményeket leginkább érintő gazdálkodással kapcsolatos kérdésekről.

A vándorgyűlés harmadik egyben utolsó napján délelőtt elhangzott előadások közül elsőként Kenyeres István (főigazgató, BFL, kollégium vezető NKA Könyvtárak és Levéltárak Kollégiuma) tartott tájékoztatót az NKA 2022-23. évi tevékenységéről. Az NKA komoly segítséget nyújtott az elmúlt években a különböző levéltáros szakmai egyesületek, valamint intézmények programjaihoz, rendezvényeihez, kiadványaihoz, többek között a Levéltári Szemle megjelentetéséhez is biztos háttérrel nyújtott. Az előadás áttekintette a 2022. évi eredményeket és a jelenben sajnálatos módon jelentkező problémákat is. Az – egyébként idén 30 éves – NKA mára bizonytalanná vált támogatási rendszere ez évben még meg nem hirdetett támogatásai erőteljesen befolyásolják a szakmai lehetőségeket. 2023-ra NKA-nak még nincs érvényes költségvetése, pénzügyi kerete, így ha lesznek is pályázati hirdetmények 2023 második felében, azok már csak a 2024. évi programokra lesznek felhasználhatók.

⁶ Az előadó e témában már publikált a Levéltári Szemle hasábjain: Civil a pályán – A civil szervezetek iratainak gyűjtése Budapest Főváros Levéltárában. Levéltári Szemle 2021. 1. sz. 40–51.

Kovács Eleonóra (főszerkesztő, Levéltári Szemle) rövid helyzetjelentéséhez éppen a fentebb említett probléma, az NKA bizonytalanná váló finanszírozási rendszere adta az apropót. A levéltárszakmai folyóirat biztos hátterét egyértelműen az NKA támogatás jelentette évek óta. Az előadásban az elmúlt 5 éve eredményeiről, fejlődéséről, valamint a finanszírozáshoz elengedhetetlen minimum költségvetés részletein túl a jövőbeli tervekről esett szó. Öröndetes, hogy mind a szerkesztőség, mind a szerzők önzetlen munkával igyekeznek fenntartani a folyóiratot. Felemelő érzés volt az összefogás a lap érdekében: az MFLSZ már korábban jelezte támogatási szándékát, a RETÖRKI képviselőt pedig a helyszínen jelentették be hozzájárulási szándékukat. Más levéltárszakmai egyesületek is jelezték, hogy – anyagi lehetőségeikhez mérten – töreksenek a folyóirat támogatására. Fontos, hogy a nyomdaköltség finanszírozásán túl az igényes és zökkenőmentes szakmai biztosítása érdekében mind a folyóirat személyi költségek kifizetését is vállalni tudja.

A jelenbeli hazai levéltári helyzet és problémáinak reális értékeléséhez volt nagyon tanulságos az előadás, amelyet Stevan Mačković (igazgató Szabadkai Történeti Levéltár/Istorijski arhiv) a párhuzamok felismerésére alapított, ugyanakkor arra is, hogy milyen nehézségekkel küzdenek ottani kollégáink, mik a közös megoldandó feladatok, s melyek azok, amelyeket nekünk – számos további szakmai kérdőjel mellett ugyan, de – sikerült megoldanunk.

Hermann István (tudományos-szakmai főigazgató-helyettes, Budapest Főváros Levéltára) egy évvel korábban már vitára bocsátott szakmai kérdés továbbgondolására és vitára buzdította a hallgatóságot A levéltári életpályamodell tervezete című előadásával. 2018-ban vitaanyagként a Levéltári Szemlében megjelent vázlat⁷ sajnálatos módon nem váltott ki érdeklődést a szakmából, visszajelzések nélkül maradt, jóllehet az akkor megfogalmazott kérdések azóta is érvényesek. Az életpálya-modell kidolgozása és megvalósítása azonban még számos tisztáznivalót jelent a szakma és a fenntartók számára, amelyeket az előadás jól összegezve tárt a hallgatóság elé.

Cseh Gergő Bendegúz (levéltári vezető szakfelügyelő, az MLVT elnöke) tájékoztatást adott a Levéltári Szakfelügyelet 2022. évi tevékenységéről. Az elmúlt évben a közlevéltárak esetében az éves ellenőrzési program az iratanyagot őrző épületek, raktárak állapotára, méreteire, befogadóképességére, az őrzött iratanyag mennyiségére és annak változásaira, az esetlegesen bértárolt iratokra, illetve az elektronikus iratanyagokra vonatkoznak. Ez a vizsgálat egyúttal a második félévi raktárminősítés előkészítését is szolgálta. A nyilvános magánlevéltárak esetében a személyi ellátottságának alakulásával, a levéltári honlapok információtartalmával és az illetékességből történő iratátvételek helyzetével foglalkozott a szakfelügyelet.

⁷ A tervezet egy korábbi verziója Levéltári dolgozók életpályamodelljének vázlata (vitairat) címmel megjelent a Levéltári Szemle 2018. 2. számában (5–43.)

P. Holl Adrien (főosztályvezető, Budapest Főváros Levéltára) a Levéltári Kollégium állományvédelmi albizottságának tevékenységéről, és az Állományvédelmi ajánlás változásairól beszélt, utóbbi újdonságait kiemelve. Az új Ajánlás elkészítésénél a kollégák törekedtek az eddig elért, valamint a legújabb eredményeket is beépíteni annak érdekében, hogy szakmailag lehetőleg naprakész, friss tartalom szülessen. Az Ajánlás – több más újdonság mellett – egyik legnagyobb jelentőségű változása a levéltári raktárak ötévenkénti minősítéséhez használatos új adatlap létrehozásában rejlik, amelynek lényege az árnyaltabb, korrektebb a vaslósághoz jobban igazodó minősítés. Az előadó sok gyakorlati példát, tapasztalatot is megosztott a hallgatósággal kiemelve a prevenció jelentőségét, felajánlva egyúttal az állományvédelmi szakemberek együttműködését, tanácsadó munkáját a levéltárosok számára.

Bényei Balázs (főtanácsos, levéltári referens, KIM) A „Levéltári Kollégium Levéltári adatvédelmi ad-hoc bizottságának tevékenysége” című előadása a bizottság sokrétű szakmai tevékenységét ismertette. A vizsgált témakör problémáinak feltárásán, a problématerkép elkészítésén túl az egyes témakörök részletesebb kidolgozása, megvitatása után került sor a közös szöveg elkészítésére, amelyet több személyes és online ülésen vitatott meg a bizottság.

A konferencia zárásaként Cseh Gergő Bendegúz, az MLVT elnöke köszönetet mondott a vendéglátó, együttműködő intézménynek, a RETÖRKI-nek. Ezt követően nem csupán a szóba került szakmai kérdések és hasznos eszmecserék hozadékát summázta, de örömmel konstatálta annak a szellemnek a meglétét is, amely a nehézségek között is létezik még a levéltáros társadalomban, a szakmai szolidaritást, amely több kérdésben, a problémák nyílt említésében, vagy akár a Levéltári Szemle ügyében is megnyilvánult a résztvevők részéről.

A rendezvényen 58 fő jelent meg, az egyesület tagságának több. mint 90 %-a.

A rendezvényről készített képválogatást és a sajtómegjelenést a melléklet tartalmazza.

2023. június 13.

Cseh Gergő Bendegúz s.k.

elnök